

OBRAZ EUROPY W PUBLIKACJACH „ODESKIEGO WIESTNIKA” Z 1873 ROKU

Wybór roku 1873 w celu przedstawienia obrazu Europy w publikacjach dziennikarzy „Odeskiego Wiestnika” nie jest przypadkowy – rok ten zapisał się w historii wydarzeniem, które poruszyło nie tylko samą Europę, ale też cały świat. Odbyła się wówczas Wystawa Światowa w Wiedniu¹, która wpłynęła na zmianę postrzegania Rosji w Europie, a także na wyobrażenia Rosjan o Europie i świecie.

Pierwsza publikacja pojawiła się w numerze 89 „Odeskiego Wiestnika” z 1873 roku pod tytułem *Otwarcie Wystawy Światowej w Wiedniu*².

Autor artykułu (podpisany inicjałami Ok. M.) nie krył swojego zaskoczenia i zachwytu, jakie wywołał w nim rozmach przedsięwzięcia, a także różnorodność eksponatów obrazujących działalność kulturową narodów. Dziennikarz znalazł się pod ogromnym wrażeniem ilości eksponatów, będących prawdziwym świadectwem istnienia różnych krajów i życia poszczególnych narodowości. Autor relacji podkreślił, że pośród wielu budowli – stworzonych w stylu i na wzór dzieł narodowych – znajdował się tam „nawet japoński dom z dworem, pełen różnych japońskich motywów”, którego wygląd uzmysłowił mu pewną bliskość Europy i krajów wschodnich oraz ich osiągnięć nie tylko w sferze przemysłu, ale także kultury.

Na szczególną uwagę zasługuje spostrzeżenie autora nawiązujące do tego, w jaki sposób eksponaty odzwierciedlały ducha danej epoki:

¹ Światowa wystawa w Wiedniu odbyła się po raz pierwszy w 1873 roku. Została ona szczególnie wyróżniona w uroczystej przemowie austriackiego imperatora Franciszka Józefa, który oficjalnie otwierał wystawę 1 maja, określając ją mianem „pokojoyej rywalizacji między kulturami całego świata”. Na wystawie zaprezentowały się wiodące kraje, w tym: Anglia, Niemcy, Francja, USA, Rosja, Węgry, Japonia, Turcja i wiele innych. Zadaniem organizatorów było przedstawienie różnorodności krajów w takich sferach jak przemysł, rolnictwo i leśnictwo, a także w aspektach: kulturowo-etnograficznym, edukacyjnym i wojskowym. Rosyjski pawilon wystawowy, który zgodnie z relacjami rosyjskich korespondentów był bogato wyposażony w różnego rodzaju eksponaty, zaczynając od „obuchowskiej Car puszki” i kończąc na tzw. „rosyjskim sposobie nauki rzemiosła”, został nagrodzony wielkim złotym medalem. Według projektu architekta G. Winterhaltera zbudowano wielką izbę, która powstała na wzór budowli dawniej zamieszkiwanych przez chłopów z guberni kostromskiej. Wzniesiono też pawilon imperatora (arch. I. A Monighetti), zaprojektowany w stylu bojarских horomów. Szczegółowo zaprezentowano również przedmioty codziennego użytku, ozdoby ludowe, różnego rodzaju tkaniny, wyroby z drewna, itp.

² „Одесский вестник” 1873, nr 89, s. 375.

(...) ten Prater³, w którym teraz panują trud ludzkiej pracy, rozum i wiedza, w końcu poprzedniego stulecia był jeszcze specjalnie uprzywilejowaną areną do próżnych zabaw władców, spędzających tu swój czas na bezmyślnych i bez troskich polowaniach: wejście do niego było całkowicie zabronione dla niearystokratycznej części społeczeństwa.

Znamienity Józef II jako pierwszy oznajmił: wejście do Prateru jest dozwolone dla wszystkich. Monarsze z habsbursko-lotaryńskiego domu niełatwo było wprowadzić taką zmianę przy panujących ówczesnie poglądach arystokracji⁴.

Wydawać by się mogło, że autor artykułu zachwyca się połączeniem arystokracji i demokratycznego rozmachu cesarza, który swoim nietypowym zachowaniem zadziwił cały świat.

Obraz nietypowego monarchy niejednokrotnie pojawiał się na stronach „Odeskiego Wiestnika”. Warto nadmienić, że w jednym z numerów autor poświęcił cały artykuł, by szczegółowo opisać uroczyste wystąpienie cesarza Franciszka Józefa, przemawiającego w kilku językach (niemieckim, francuskim, włoskim, węgierskim, polskim, angielskim i hiszpańskim). Ponadto autor zrelacjonował osobliwą rozmowę władcy z japońskim księciem⁵.

Warto zaznaczyć, że autor w swoim artykule nie tylko dokładnie opisał wszystkie (26) ekspozycje Wystawy Światowej w Wiedniu, ale również sporządził ich dokładny spis wraz z kilkoma komentarzami. Ponadto narrator niejednokrotnie podkreślał kulturową misję samej wystawy: „Celem wystawy (jak zostało to ujęte w jej programie) jest poglądowe przedstawienie i tym samym wsparcie dalszego rozwoju kultury naszej epoki i wspólnej działalności ekonomicznej narodów”⁶.

Należy podkreślić, że o kulturowym i politycznym życiu Austrii na bieżąco informowano w takich rubrykach „Odeskiego Wiestnika”, jak „Wiadomości różne” czy „Wiadomości zagraniczne”. Pośród tematów, które były poruszane w dzienniku, warto wymienić wprowadzenie zmiany do ustawy o wyborach. W artykule autor zaznacza, że zgodnie z nakazem imperatora wybory stały się bezpośrednie i bardziej demokratyczne, o czym świadczy ilość posłów, np.: Dolna Austria – 35 posłów, Boemia – 90, Górna Austria – 17, Bukowina – 8 i Galicja – 60 posłów⁷.

W 1873 roku kwestia charakteru wyborów była wielokrotnie poruszana w „Odeskim Wiestniku”. Stale też akcentowano niejednoznaczność pozycji wschodniej Galicji ze względu na decyzję o wprowadzeniu języka rosyjskiego i niemieckiego do placówek oświatowych na jej terytorium. Na stronach dziennika informowano także o zebraniach i debatach Rady Ruskiej we Lwowie oraz poruszano kwestie dotyczące zwiększenia wpływów austriackich na tym polskim terytorium⁸. Pojawiały się także komunikaty o walce rządu austriackiego z galicyjskimi Polakami⁹.

³ Wiedeński Park Miejski, Prater, zgodnie z dekretem imperatora z 1766 roku stał się terenem przeznaczonym do użytku publicznego, dostępnym dla każdego mieszkańca miasta w celach rekreacyjno-wypoczynkowych i był miejscem, w którym odbyła się Wystawa Światowa w 1873 roku.

⁴ „Одесский вестник” 1873, nr 89, s. 375.

⁵ Tamże, nr 96, c. 417.

⁶ Tamże, nr 95, c. 413.

⁷ Tamże, nr 2, c. 97.

⁸ Tamże, nr 58, c. 243.

⁹ Tamże, nr 58, c. 277.

Należy również wspomnieć, że w „Odeskim Wiestniku” z 1873 roku pojawiały się publikacje dotyczące stosunków austriacko-polskich, informujące o uznawaniu przez rząd austriacki kulturowej roli Polaków w życiu Europy.

Nawiązując do tego, w rubryce „Wiadomości zagraniczne” (Nr 93) zamieszczono wzmiankę o otwarciu siedziby Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie, co zostało zinterpretowane jako znaczne ustępstwo rządu austriackiego wobec reprezentantów narodowości polskiej¹⁰.

Wszystkie wydania „Odeskiego Wiestnika” z kwietnia i maja (i z dwóch pierwszych miesięcy letnich) 1873 roku zawierają stałą rubrykę „Wienskaja Wystawka” («Венская выставка»), za każdym razem poświęconą jakiemuś konkretnemu tematowi, na przykład: *Obecna sytuacja szkół w różnych państwach, Preparaty anatomiczne, Typy narodowe mieszkańców różnych państw na wystawie, Międzynarodowa wystawa sadownictwa i ogrodnictwa, Angielskie biskopaty i konserwy*; poszczególne wydania przeglądu zostały poświęcone takim czy innym zjawiskom (osiągnięciom) w tych lub innych krajach, chociażby: o rumuńskim gruncie i przemyśle, o gospodarce rolnej Europy i Ameryki; oddzielny materiał został poświęcony Japonii (*Japonia na wystawie w Praterze*). Japonią szczególnie zachwycają się korespondenci, podkreślając niespotykaną europeizację mieszkańców tego bardzo konserwatywnego w podejściu do zmian kulturowych kraju: oto korespondent zaznacza, że po 20 latach, nauczywszy się choćby jednego języka europejskiego, Japończycy nie odróżniają się od cywilizowanych Europejczyków ani zewnętrzną ogładą, ani świadomością mowy¹¹.

Należy podkreślić, że w miarę, jak wystawa światowa w Wiedniu zyskiwała rozgłos w Europie i na całym świecie, zaczęły pojawiać się i pewne głosy krytyczne dotyczące jej politycznego charakteru. W „Odeskim Wiestniku” (Nr 103) podkreślano, że cel zbliżenia narodów, wymiany myśli nie był jednak w pełni realizowany w czasie wystawy; towarzyszyły jej liczne niepowodzenia i nieszczęścia (niesprzyjające warunki atmosferyczne, brak dobrego przygotowania wielu pawilonów, kryzys finansowy, epidemia cholery, która rozprzestrzeniła się od Wiednia do Pesztu).

Dość prowokacyjnie nazwał też rosyjski korespondent wystawę światową w Wiedniu „żydowską symulacją giełdową”, która może mieć tylko jeden cel polityczny: być środkiem umocnienia się niemieckiej partii konstytucyjnej (gdyby nie nastąpił kryzys finansowy) oraz miejscem spotkania kilku monarchów¹².

Pomimo że w okresie kwietnia i maja, lecz również w okresie letnich miesięcy, uwaga mieszkańców Odessy była zwrócona na wydarzenia wystawy wiedeńskiej, niezmiernie zainteresowanie publicystów budziło, jak wcześniej, politycznie i kulturowe życie Francji, a w szczególności Paryża.

Korespondenci niezwykle dokładnie opisywali francuski dział wystawy wiedeńskiej, poświęcony zagadnieniom oświaty i eksponujący ustawodawczy charakter wprowadzenia edukacji obowiązkowej już w 1793 roku. Tym samym Francja za-

¹⁰ Tamże, nr 93, s. 401.

¹¹ Tamże, nr 107, s. 465.

¹² Tamże, nr 103, s. 444.

demonstrowała nieprzeciętny w tych czasach poziom edukacji, a także objęcie kształceniem różnych warstw społecznych kraju.

Rubryka „Aktualności zza granicy” niemal zawsze zawierała przegląd wydarzeń dotyczących partii republikańskiej – wśród kierunków działań partii szczególną uwagę zwracano na: dbałość o edukację (zwiększenie wynagrodzeń nauczycieli), doprowadzenie do stanu użyteczności budynków i pomników w Paryżu, rozwój myśli dydaktycznej. Na przykład w jednym z numerów „Odeskiego Wiestnika” podano, że Louis Adolphe Thiers nie tylko pracuje nad artykułem o pochodzeniu człowieka, lecz również czujnie obserwuje wydarzenia polityczne¹³. Artykuł zawiera wyraźną aluzję do zainteresowania francuskich republikańców teorią Charlesa Darwina, co było dosyć charakterystyczne dla świadomości społecznej Europejczyków tego okresu, a w szczególności Francuzów przodujących w zakresie idei humanistycznych. Wypadałoby szczególnie podkreślić fakt, że na stronach „Odeskiego Wiestnika” z 1873 roku wydarzeniom politycznym, społecznemu życiu Europy (regularnie opisywanego w każdym numerze gazety) przypisywano duże znaczenie, jednakże równie wiele wagi poświęcano jej życiu kulturalnemu, a przede wszystkim muzyce. Można założyć, że to właśnie z rozwojem teatru muzycznego (oper, komedii muzycznej, operetki) bezpośrednio związane było zjawisko edukacji estetycznej, określające poziom wyrobienia publiczności.

Szczególna uwaga na stronach pisma z końca lat 60. i 70. XIX wieku zwrócona była na przedstawienia operowe, tournée artystów, analizę tego albo innego utworu operowego zagranicznych bądź rosyjskich kompozytorów, odbiór opery i twórczości muzycznej (nawet, czasami, na osobowość wybitnego kompozytora).

Opera jako najbardziej elitarna, synkretyczna forma sztuki, w takim samym stopniu co literatura, przyczyniła się do ukształtowania się osobnego typu publiczności.

Trudno się nie zgodzić z obserwacjami Małgorzaty Sokalskiej, która po przeanalizowaniu recenzji i innych wypowiedzi krytyków-pozytywistów warszawskich tamtego okresu zauważyła, że począwszy od epoki romantyzmu ten gatunek posiadał szczególną siłę motywacji, zdolność do tworzenia nowych pozycji estetycznych, łączących operę z artystyczno-estetycznym światopoglądem epoki¹⁴.

W podobnych interpretacjach oper i operetek (komedii muzycznych, farsy) tego okresu badaczka wskazała zasady, pozwalające na wpisanie tego gatunku w różne konteksty kulturowe¹⁵. Przy tym podkreśliła stopniowe pokonywanie tendencji romantycznych w sztuce operowej tamtego okresu. Ponadto, według niej, opera uważalnie wpisywała się w różne sfery pozytywistycznego światopoglądu.

Interesujące jest to, że już w artykułach i notatkach „Odeskiego Wiestnika” z roku 1873 zaczyna pojawiać się chwyt oceniający zalety artystyczne opery jako przedstawienia teatralnego, jak i utworów masowej sztuki popularnej (operetek, oper komicznych) jako zjawiska odzwierciedlającego po raz kolejny upodobania,

¹³ Tamże, nr 121, s. 535.

¹⁴ M. Sokalska, *Opera w oczach pozytywistów*, [w:] *Pozytywiści warszawscy: „Przegląd Tygodniowy” 1866–1876*, Seria I: *Studia, rewizje, konteksty*, red. A. Janicka, Białystok 2015, s. 291–306.

¹⁵ Tamże, s. 306.

muzyczne, gusta publiczności, pozwalające z kolei na diagnozowanie jej statusu społecznego¹⁶. Większość publikacji „Odeskiego Wiestnika” z roku 1873 poświęcono życiu muzycznemu Europy, a w pierwszej kolejności inscenizacjom oper i operetek francuskiego kompozytora, dyrygenta teatralnego i wiolonczelisty Jacquesa Offenbacha (1819–1880)¹⁷.

Jego twórczość współcześni oceniali niejednoznacznie. W każdym razie wszyscy byli zgodni co do tego, że w jego operetkach została wyrażona przedstawiona struktura paryskiego społeczeństwa, którego wizerunek kulturalny kształtował się także pod wpływem jego utworów.

Jak wynika z obserwacji Siegfrieda Kracauera (S. Kracauer, *Jacques Offenbach i Paryż jego czasów*, przeł. A. Sądoliński, Warszawa 1992), pruskie pochodzenie kompozytora powodowało, że w Paryżu był on odbierany dwuznacznie. W swojej książce opublikowanej w 1937 roku w Amsterdamie Kracauer pisze o pewnym wyobcowaniu Offenbacha, oddaleniu od środowiska paryskiego, zaszyfrowanym w jego muzyce¹⁸. Jego muzyka, o czym świadczy książka i niezrealizowany scenariusz filmu Kracauera, była akompaniamentem do życia ulicy, inspirację do libretta znajdował on na bulwarze, w miejscu, gdzie można było obserwować biednych, bezdomnych, bezrobotnych.

Informacje o deprawującym wpływie „bufonady muzycznej” Offenbacha¹⁹ można znaleźć i w przeglądach „Odeskiego Wiestnika” z 1873 roku, choćby w numerze 62: mowa tu o tym, że zarówno dramaty Aleksandra Dumasa-syna, jak i operetki Jacquesa Offenbacha, straciły dla Francuzów wcześniejszą atrakcyjność i urok²⁰. Autor publikacji wiąże ten stan rzeczy z upadkiem II Cesarstwa Francuskiego, wraz z którym odchodzi i ten rodzaj sztuki, który miał deprawujący wpływ na inteligencję.

Uwagi czytelników nie mógł nie przyciągnąć artykuł zamieszczony w „Odeskim Wiestniku” z 1873 roku (nr 95) *Szekspir a Offenbach* („Troilus i Kresyda” *Szekspira*, „Piękna Helena” *Offenbacha*), którego autor został podpisany niezidentyfikowanym kryptonimem С.И.С.-ский. Autor tego bardzo obszernego – nasyco-

¹⁶ Należy zauważyć, że w artykule *Opera w oczach pozytywistów* Małgorzata Sokalska zwraca uwagę, że w recenzjach wystawianych oper krytycy „Przeglądu” nie różnicują repertuaru operowego i operetkowego. W ten oto sposób czytelnik „Przeglądu” zostaje utwierdzony w przekonaniu, że dzieła tej miary, co *Wolny strzelec* Webera z jednej strony, a *Pensjonarki* Suppého z drugiej, należą do tego samego gatunku (s. 295).

¹⁷ Należy zaznaczyć, że do 1873 roku Jacques Offenbach napisał i wystawił liczne opery, wśród nich są: *Piękna Helena* (1864), *Sinobrody* (1866), *Paryskie życie* (1866), *Périchole* (1868), *Rozbójnicy* (1969). Jednocześnie w rezultacie wojny francusko-pruskiej Offenbach ulega atakom z obydwu stron, jest oskarżony o rozpowszechnianie rozwiązłości, podważenie francuskiej idei monarchistycznej, co według kręgów (sił) pravicowych sprzyjało porażce Francji.

¹⁸ O refleksjach Siegfrieda Kracauera, jego książce i niezrealizowanym scenariuszu filmu o J. Offenbachu pisze T. Majewski w artykule *Frankfurt pisze dla Hollywood. O genezie scenariuszy filmowych „Jacques Offenbach” i „Below the Surface”*, „Teksty Drugie” 2015, nr 6, s. 15–30.

¹⁹ W 1855 roku, na który datuje się narodzenie operetki jako gatunku, J. Offenbach otworzył mały Théâtre des Bouffes-Parisiens, gdzie wystawiano jego jednoaktowe opery komiczne z charakterystycznymi bogatymi fabułami, pełne żywej akcji i szybkich (nazywanych buffonadowymi) recytatywów.

²⁰ „Одесский вестник” 1873, nr 62, s. 261.

nego interesującymi, lingwistyczno-literaturoznawczymi uwagami – artykułu²¹ swoją analizą stara się udowodnić, że Offenbach w operetce *Piękna Helena* stworzył karykaturę bogów (przekształcił córkę Jowisza i Ledy w paryską kokietkę, szybkonogiego Achillesa – w gburą, Kalchasa – w Sumera, stręczyciela i oszusta...) w ślad za Williamem Szekspirem, który 250 lat wcześniej wystąpił przeciwko panowaniu klasycyzmu w Anglii czasów monarchii oświeconej królowej Elżbiety. Twórca tekstu przypomina między innymi o sparodiowaniu przez Szekspira specyficznego, „śmiesznego” języka, wymyślonego przez Johna Florio arystokratycznego żargonu, i śmiałym wprowadzeniu do *Troilusa i Kresydy* prostackiego języka ludowego²².

Istotnych różnic w karykaturalnym przedstawieniu bohaterów przez Szekspira i Offenbacha autor dopatruje się w tym, że drugi z nich zupełnie odszedł od pierwowzoru: jego – wzorowane na *Iliadzie* Homera – postacie odbierane są jako parodia obyczajów paryskich.

Jakkolwiek by nie było, na stronach „Odeskiego Wiestnika” z 1873 roku odnajdujemy wiele dowodów na to, że artystyczna społeczność miasta niejednokrotnie zwracała się do twórczości Offenbacha. Między innymi w rubryce „Mieszanina” (Смесь) znajdziemy informację o tym, że francuskie kółko arystokratyczne w Odessie pod nazwą „Union” wystawiło szereg przedstawień, wśród których była także operetka Offenbacha *Fritzchen*²³.

W rubryce „Mieszanina” (nr 118) czytamy szczegółowe sprawozdanie z wystawienia w odeskim teatrze „Ermitaż” na ulicy Kanatnej dwóch operetek Offenbacha *Périchole* i *Piękna Helena*²⁴. Podkreślając powodzenie tych przedstawień, autor artykułu radzi jednak wytrawnemu widzowi, aby udał się do ojczyzny tego „gatunku kaskadowego”, to jest do Paryża. Przy czym opinia ta stała się pretekstem do rozważań o przeznaczeniu operetki dla niższych warstw społecznych: „klasa zamożna na lato emigruje z Odessy w różne strony, a więc ewentualnymi zwiedzającymi »Ermitaż« pozostają ludzie niebogaci, którzy chcieliby do »Ermitażu«, ale kieszeń nie puszcza”.

Trudno wyobrazić sobie obraz Europy na stronach „Odeskiego Wiestnika” z 1873 roku bez przedstawienia obrazu życia Paryża, o którym piszą korespondenci gazety nie tylko dzięki operetkom Offenbacha, ale i różnym wydarzeniom z życia społecznego i kulturalnego. Wydanie lutowe zawiera informację o rozgłosie, jaki wywołały wygłoszone w Paryżu w sali bulwaru Kapucynów wykłady pani d’Erikur, mieszkającej przez kilka lat w USA i badającej tam polityczną i społeczną orientację społeczeństwa amerykańskiego²⁵. Autor artykułu nader entuzjastycznie ocenia postępowe tendencje myśli społeczeństwa francuskiego, które właśnie z witalnością kobiet wiązało postęp nowoczesnego świata.

²¹ Zwrócimy uwagę na następującą uwagę autora artykułu: „ze względu na to, że nie posiadam pod ręką wydania Niekrasowa i Gerbela, sam tłumaczę tekst Szekspirowskiego oryginału”. С.И.С.-ский, *Шекспир а Offenbach* („Troilus i Kresyda” Szekspira, „Piękna Helena” Offenbacha), „Одесский вестник” 1873, nr 95, s. 409.

²² Tamże, s. 410.

²³ Mowa zapewne o operetce Offenbacha *Litzchen i Fritzchen*.

²⁴ „Одесский вестник” 1873, nr 118, s. 521.

²⁵ Tamże, nr 25, s. 103.

Wśród nowości literackich pojawiających się w Paryżu w 1873 roku korespondenci rubryki „Wiadomości różne” odnotowują II tom prac Charlesa Darwina *O powstawaniu gatunków drogą doboru naturalnego* w tłumaczeniu z angielskiego I. Muline i z przedmową znanego badacza przyrody Karla Vogta, który, jak zaznacza autor, objaśnia i przedstawia znaczenie dzieła²⁶. Znamienne jest, że nacisk w tym artykule położony został na przedmowę do znanej pracy Charlesa Darwina niemieckiego naukowca, filozofa, politycznego działacza Karla Vogta (1817–1895). Jak wiadomo, jego parysko-nicejskie *Listy fizjologiczne* (1844–1846) zostały napisane w oparciu o badania z zakresu zoologii i geologii tego okresu. Choć Vogt był aktywnym zwolennikiem darwinizmu, jego poglądy w niektórych punktach różnią się niekiedy od stanowiska Darwina, szczególnie jeżeli chodzi o zagadnienia przynależności odmiennego umysłowo („niższego”) osobnika do rasy „wyższej”. Należy powiedzieć, że autor artykułu nie koncentruje na tym uwagi, tym samym wzmagając zainteresowanie czytelnika pracą Darwina, jego ogólnohumanistycznymi ideami.

Znamiennym jest, że podobnie jak w poprzednich latach w „Odeskim Wiestniku” z 1873 roku pojawiały się szkice o charakterze poznawczym, które przedstawiały czytelnikowi życie społeczne i kulturalne tego lub innego europejskiego miasta, lubianego i odwiedzanego przez turystów. 14 marca 1873 roku został opublikowany szkic nieznanego dziś autora zatytułowany *Nicea i jej życie społeczne*²⁷.

Zainteresowanie autora artykułu Niceą zostało wywołane nie tylko jej historią, klimatem, ale i szczególną atmosferą kosmopolityzmu, współistnienia w mieście licznych narodowości: „W narzeczu jej mieszkańców spotyka się wiele słów i wyrażeń greckich, łacińskich, arabskich, celtyckich, hiszpańskich i genueńskich, co dość wyraźnie wskazuje na minione życie polityczne Nicei”²⁸. Autor zwraca uwagę na międzykulturowy charakter życia tego elitarnego uzdrowiska, tak lubianego przez inteligencję wszystkich krajów. „W mieście wydaje się siedem gazet po francusku, włosku i angielsku, funkcjonuje dziesięć księgarni z wszystkich części świata...”²⁹.

Następnie autor wylicza szereg rosyjskich periodyków regularnie dostarczanych do Nicei: „Moskiewskie Wiadomości”, „Sankt-Petersburskij Wiestnik”, „Golos”, „Russkij Wiestnik”, „Wiestnik Europy”³⁰. Interesujące, że spojrzenie obserwatora w tym artykule skierowane jest zarówno na istotne zdarzenia z życia miasta, jak i zupełnie mało znaczące drobiazgi (pisze o tym, jakie przedmioty o wartości antykwarycznej można znaleźć w sklepach Nicei), które nie powinny umknąć uwagi człowieka długo żyjącego w tym kurorcie i znającego go nie tylko z książek i czasopism.

Ważnym spostrzeżeniem autora szkicu jest jego pogląd, że zimą zjeżdżają tu chorzy z całego świata, przeważają zaś Anglicy i Amerykanie: „Rosjanie nie odgrywają tu znaczącej roli i kiedy spacerujesz po mieście, prawie nigdzie nie spo-

²⁶ Tamże, nr 41, s.167.

²⁷ А. Улис. *Ницца и её общественная жизнь*, „Одесский вестник” 1873, nr 68, s. 285.

²⁸ Tamże.

²⁹ Tamże.

³⁰ Tamże.

tkasz śladów elementu rosyjskiego”³¹. Obserwator trybu życia Nicei zauważa również, iż miejscowi mieszkańcy cenią sobie obecność cudzoziemców, dla których właśnie działają tu teatry (operowy i dramatyczny), organizowane są bale, funkcjonują kluby. Obraz nęcącego życia kulturalnego Nicei uzupełniają opisy jej klimatu, który cieszył się sławą jeszcze za czasów Imperium Rzymskiego, a także jej okolic: gór, ogrodów, parków. Mimo wszystko, głównym przedmiotem zainteresowania autora pozostaje jej wielonarodowy tłum, który wyznacza charakter życia miasta. „Turysta spotka tu jakiś nowy świat o charakterze kosmopolitycznym, świat, któremu obcy jest merkantylizm, walki partii, intrygi i przemoc. Chory znajdzie tu spokój, ciszę i wszystkie warunki korzystne dla swojego rozstrojonego organizmu”³².

W ten oto sposób, jak wynika z publikacji w „Odeskim Wiestniku” z 1873 roku, na stronach gazety czytelnikom zaprezentowano obraz kulturalnej i oświeconej Europy, w której od polityki i walk stronnictw, ideologii ważniejszy jest wymiar kulturalnego i oświatowego rozwoju kontynentu. W ten sposób – przez edukację i kulturę – Europa zdobywa dominację na świecie. Ponadto europejska praktyka wykorzystywania rozmaitych osiągnięć naukowych we wszystkich sferach bytu społeczeństwa jest oceniana w wielu artykułach „Wiestnika” jako wiodąca i zasługująca na studiowanie i naśladowanie.

Równocześnie odescy korespondenci pisali o tym doświadczeniu jako o rezultacie wspólnych (w tym także rosyjskich) poszukiwań naukowych. Zauważono, iż obraz potężnej Rosji, co pokazała wystawa wiedeńska, stał się zauważalnym elementem europejskiej świadomości kulturalnej. Motywem przewodnim znaczącej części artykułów w piśmie stała się idea zbliżenia stylu życia, myślenia, jak również kulturalnego i naukowego rozwoju krajów i narodów.

W publikacjach roku 1873 pojawia się plastyczny, wyrazisty obraz nowoczesnej publiczności europejskiej, której koncepcja formułowała się, jak zauważali krytycy odescy, w związku z uświadomieniem najnowszych, kulturalnych (w pierwszej kolejności muzycznych, teatralnych) tendencji i zjawisk.

Uniwersalizm sztuki operowej, podobnie jak masowy charakter popularnych w ówczesnym czasie operetek (komedii muzycznych) Jaquesa Offenbacha, coraz bardziej oddziaływał na świadomość społeczną, a także ją kształtował.

Artykuły „Wiestnika” z roku 1873 pozwalają zauważyć, że lekkie, rozrywkowe gatunki muzyczne i literackie wciąż były uznawane za odzwierciedlenie nastrojów społecznych, stanowiły jeden ze środków satyry społecznej. Równocześnie obserwowane preferencje wyższych sfer (zarówno w Paryżu, jak i w Odessie) pozwalają na stwierdzenie, iż właśnie w związku z walką antagonistycznych pozycji estetycznych, tendencji artystycznych w epoce formuje się publiczność, która jest ukierunkowana pozytywnie, wykształcona, zorientowana w najnowszych osiągnięciach naukowych i obyta w światowej przestrzeni kulturalnej. Publiczność, o której można mówić jako społecznym organizmie, przez który wyraża się życie kulturalne Europy.

³¹ Tamże.

³² Tamże.

Bibliografia

- Majewski T., *Frankfurt pisze dla Hollywood. O genezie scenariuszy filmowych „Jacques Offenbach” i „Below the Surface”*, „Teksty Drugie” 2015, nr 6.
- „Одесский вестник” 1873.
- С.И.С.-ский, *Szekspir a Offenbach („Troilus i Kresyda” Szekspira, „Piękna Helena” Offenbacha)*, „Одесский вестник” 1873, nr 95.
- Sokalska M., *Opera w oczach pozytywistów*, [w:] *Pozytywiści warszawscy: „Przegląd Tygodniowy” 1866–1876*, Seria I: *Studia, rewizje, konteksty*, red. A. Janicka, Białystok 2015.
- Улисс А., *Ницца и её общественная жизнь*, „Одесский вестник” 1873, nr 68.